

Ա Ր Ա Ր Ա Տ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ — ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ — ՊԱՏՄԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ — ԾԱՆԿԱՎԱՐ-
ԺԱԿԱՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ.

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԻՅԽԳ. ԻԹ. ՏԱՐԻ.

ՀԱՄԱԲ ԵՐԲՈՐԳ

ՄԱՐՏ 1896 Թ.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ — ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԱՆՄԱՀ ԽԱՉԵՑԵԱԼԻ.

«Էնի, Էնի, լամն սարաթանի»
«Աստուած իմ, Աստուած իմ, ընդէր
Թողեր զիս»:
Մատթ. ԻԸ. 46. ՄԳ. ԺԵ 54.

Ինչպէս խորհրդաւոր, ինչպէս հոգեպարար
է եկեղեցւոյ զանգակների հնչիւնը Աստ-
ուածայայտութեան զիշերուայ խորին լու-
թեան մէջ, ինչպէս զրաւիչ է ձմեռնային սառ-
նամանեաց հանդէպ Տիրոջ սեղանի առաջ
փայլիլոյ կանթեղների ջերմ լոյսը, որ ման-
կական հոգի, որ սուրբ և զէպի սրբութիւն
ձգտող սիրտ չէ զգացել Ս'անուկ Աստուած-

որդու չքնաղ պատերի անդիմադրելի հրա-
պոյրն ու ներգործութիւնը, աշխարհի իշխան-
ներից և իմաստուններից սկսած մինչև յետին
հովիւր իրենց կեանքի որոշ բաղէներում պատ-
րաստ են ծուռի խոնարհել Նորա առաջ:

Ինչքան վսեմ է և գեղեցիկ այն տե-
սարանը, որ մեզ ներկայացնում է Արկնաւոր
Աշարդապետին մի հրաշալի ամառնային երե-
կոյ Տիրեբական ծովի մօտ լերան ստորոտում
նստած՝ և շուրջը կեանքի ու ճշմարտութեան
կարօտ հոգիների ահագին բազմութիւն: Նա
խօսում է, և կարծես երկինք ու երկիր, լեռ-
ներն ու ծով ահանջ դարձած լսում են՝ օղի

մէջ խաղացող թուղաններն անգամ պատրաստ են մարդոց հետ բացազանչել։ «Ո՛ր երբեք խօսեցաւ մարդ, որպէս այլն այն»։

Ի՞նչ խօսք, ի՞նչ երաժշտական նուագ, ի՞նչ երկնային պատգամ աւելի քաղցր հնչել կարող է մեր ականջին, աւելի մեծ երանութեան և աւելի բարձր յուսոյ աւետիք մեզ բերել՝ քան սուրբ յարութեան ողջոյնը գեղածիծաղ զարնան նոր արշալոյս բացուելիս։ «Քրիստոս յարեալ... ցնծութեան ժամ է զուարթ և երկնահայեաց հոգիների համար, յաղթութեան ժամ՝ Քրիստոսի բոլոր հաւատարիմ զինուորների համար։ «Յետին թըշնամին խափանի՝ մահ, և զամենայն ինչ հնազանդ արար ի ներքոյ ոտից՝ Նորա»։

Բայց երբ մի ծանր վիշտ ինձ ճնշում է և անդամանելի մի կսկիծ սիրտս է այրում, երբ չարութիւն ու ստութիւն զօրացած ոտքի տակ են տալիս աչքիս առաջ աղնիւն ու արդարեւ, երբ շուրջս ամէն կողմ խաւար է տիրում անդնդային խաւար առանց լուսոյ մի նշոյլի՝ անյուսութեան այդ ձգնաժամի մէջ Գողգոթայի խաչն եմ ես միայն տեսնում հորիզոնի վերայ և այդ խաչի բարձունքից անսահման սիրով և անպատում ցաւով դէպի այս դառնալից աշխարհ նայող Փրկիչն է, որ միակ զօրաւոր, միակ բարձր, միակ սուրբն է ինձ ներկայանում՝ միակը, որի խնդրութեան արդարութեան ու ճշմարտութեան վրայ ես կասկածել չեմ կարող, եթէ ամբողջ տիեզերքն իսկ ցնորք և խաբէութիւն համարէի, որի ցաւի առաջ ամէն ցաւ չքանում է, որի սիրոյ առաջ քարէ սրտերն անգամ հալուում, մաքուր և վսեմ զգացումների ընդունակ են դառնում։

Վի՛ր, էլի՛, լամ՞ սարաքթանի։ Ո՛ր իմաստութիւն, ո՛ր հանձար այն անյատակ հոգու խորքը թափանցել կարող է, որտեղից երբեմն այս հառաչանքը դուրս թռաւ և դարե՛ դար բեւեռած մնաց մարդկանց յիշողութեան մէջ։ Մահուան տաղնապի ներքոյ այդ հառաչանքն արձակողը նոյն Տէրն էր, որ «տալիթա» կումի՝ ձայնեց երբեմն Յայրոսի աղջկան,

և մեռեալը ելաւ կանգնեց, իսկ Լւետարանի բաղմալեզու թարգմանիչները պահեցին նոյնութեամբ աստուածային բարբառի այդ նուիրական հնչիւնները, որպէս զի ամէն ոք խաչակիր հաւատացեալներից լսէ այդ բարբառը նոյն սաստկութեամբ, նոյն զարհուրելի շեշտով, որպէս երբեմն խաչի մօտ կանգնած հաւատարիմները լսեցին։

«Լստուած իմ, Լստուած իմ, ընդէ՛ր թողեր զիս»։ Ըստ երևութին մի հարց է այդ միայն, բայց ո՞չ ի՞նչ կը լինէր մույլ կասկածների մէջ խարխափող, հաւատոյ և թերահաւատութեան մէջ մաքառող մարդկութեան վիճակը, եթէ այս անգամ ևս այդ հարցն անպատասխան մնար, իւր պատասխանն իւր մէջ չբովանդակէր, կատարեալ լքման և յուսահատութեան աղաղակ է այդ, և սակայն ո՛ր պէտք է զիմէին կորուսեալ և վհատ, արհամարհեալ ու անմխիթար հոգիներն, եթէ այդ աղաղակը մի անգամ ընդ միշտ նոցա բողբի կողմից արձակուած՝ բոլորի համար յուսոյ, մխիթարութեան, երանութեան աղբիւր բացած չլինէր։

Փրկիչը խաչի վերայ, ի՞նչ աւելի մեծ հարց, աւելի անլուծանելի մի առեղծուած այս աշխարհի համար։ «Ա» որ ամէն հիւանդութեանց և վերքերի բժիշկ էր հանձարեղ՝ այժմ ամենադառն տանջանքների մէջ է և Խւր վերքերի վերայ դնելու դեղ չէ դնում, Սեղաւորների բարեկամն ու թշնամիների ընկերը՝ «Ա» որ հաւասար սիրով հարազատ մօրն ու ամենակատաղի թշնամուն սիրել կարող էր, պատրաստ և ընդունակ ամէնքի վիշտն ամբեղելու, ամէնքին օգնելու՝ ծայրահեղ թշնամութեան և ատելութեան առարկայ է այժմ և ո՛չ ոք ունի բարեկամ և մխիթար, ամէ՛նքը, ամէ՛նքը թողել հեռացել են և խաչի մօտ կանգնած մերձաւորներն անգամ «Նորա ցաւը հասկանալ և սփոփել չեն կարող։ Այլ կընքի ու երկրի արդարադատ թազաւորը փշեայ պօսկն ի զուլն իրրեւ յետին յանցաւոր ամենամեղք մահուան է մատնուած, Լստուածոյ Միածին Որդին՝ Վսնն, որ ի ծոց Զօր»։

իրրեւ ամբարիշտ ու աստուածընդդէմ դատապարտուած ու նախատուած—և Աստուծոյ անուան նախանձախնդիր քահանայապետներն ու դպիրները զուլս շարժելով անցնում են խաչի մօտից և հեգնում. «Բրիստոսդ, արքայդ Խարայէլի իջցէ այժմ ի խաչէ այտի, զի տեսցուք և հաւատասցուք դմա»: Ո՛հ, այդ սոսկալի հեգնութիւնը Ամենակալ Աստուծոյ երեսին, ո՛հ, սրբութեան ու արդարութեան այդ ծայրահեղ անարգանքը, ո՛հ, ամէն ճշմարտութիւն ժխտող և ամէն բարի յոյս ի չիք դարձնող այդ դիւական արհամարհանքը. ինչո՞ւն անհոգի խաչի այս յաղթութիւնը, եթէ բարին է թագաւոր. ինչո՞ւ աշխարհի մէջ այս ահազին անիրաւութիւնը, եթէ Աստուած է՝ Կորա արարիչն ու նախախնամողը: ...

Ինչո՞ւ. արդար Յորի ոսկերքը մաշող այդ յաւիտենական ինչո՞ւն էր որ շին ուխտի սաղմոսերգութիւն մըմնջել տուաւ. «Աստուած իմ Աստուած իմ նայեաց առ իս, բնդէր թողեր զիս»: բոլոր մարդկութեան սիրտն ու միտքը կաշկանդող այդ միմունջն էր կրկին, որ խաչի վերայ բեռած Փրկիչն արձակեց, և Կորա ահեղասատ ձայնից հին տաճարի վարագոյրը վերից ի վայր պատառեցաւ, աստուածային սրբութիւնները մարդոց սրտի ու մտքի առաջ ծածկող առադաստը վերացաւ և «մեր ամենեցուն բացաւ երեսօք զփառան Տեառն իրրեւ ընդ հայելի տեսեալ, ի նոյն պատկեր նորոգիմք՝ փառաց ի փառս»:

Գողգոթայի վերայ փայլող լուսեղէն խաչն է այդ հայելին. և երբ տեսնում եմ խաչապաշտ մարդիկ իրրեւ ինչին որդ օտքի տակ տուած, տարապարտ տեղը մի խեղճ ժողովուրդ խաչահան եղած՝ լսում եմ արհամարհողների հեգնութիւնը. «Յուսացաւ ի Տէր՝ և փրկեցէ զնա»: և ամբողջ աշխարհը դժոխք է ինձ թուում, անարդարութեան ու ստոր կրքերի արիւն լեղի ծով՝ բաւական է, որ հայեացքս դարձնեմ՝ դէպի Գողգոթա, դէպի անմահական քնով աչքերը փակած իմ Փրկիչը, և առժամայն խաղաղում է իմ վրդոված հոգին, փարատուում են թերահաւատութեան

և անյուսութեան մնայլ կասկածները՝ և սրբազան ողբերութեամբ լեցուած ընդգրկում եմ ես փրկութեան խաչն ու աներկիւղ կեանքի ու կռուի ասպարէզ եղնում: Ո՛ւր է, մահ, յաղթութիւն քո. ո՛ւր է, դժոխք, խաղթոցքն քո»:

Կ. Վ.

ՀԱՒԱՏՈՅ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԱՐԴԻՒՆԲԸ:

«Որդի մարդոյ եկեալ, գտանից՝ արդեօք հաւատս յերկրի»: Ղուկ. ԺԸ. 8.

Արդեօք, հայ ժողովուրդ, եթէ կրկին անգամ մեր աշխարհը գար Մարդոյ որդին, Աստուծոյ Որդին՝ աշխարհի Փրկիչը, գար իջնէր այն սուրբ տեղերը, ուր նա երբեմն շրջել և քարոզել է, ուր ուխտ են գնում՝ Նորա ս. գերեզմանին. գնար այն աշխարհակեդրոն քաղաքը, ուր ս. Պետրոսի աթոռն է դրած և որի գահակալը Քրիստոսի փոխանորդ, բրիստոնէութեան զուլս է իրեն համարում. անցնէր այն քաղաքակրթեալ երկրներից, ուր հազարաւոր հոյակապ տաճարներ, կրթական ու բարեգործական հաստատութիւններ կան կառուցած՝ Քրիստոսի անուամբ, ուր Խաչի պաշտօնն է թագաւորում դեռ. գար վերջապէս նաև այս անշուք յարկի տակ մտնէր՝ հաւատ, միշտ հաւատ որոնելով մեզնից ամէն մէկի առաջ կանգնէր ու հարց տար. Ունի՞ս արդեօք հաւատ, հաւատով ներս եկար այս տեղ, հաւատով խաչ հանեցիր, հաւատով սպասում ես Աստուծոյ խօսքը լսելու.—ինչ էք կարծում, որ պէտք է տեսնէր ու լսէր նա. հաւատ պէտք է գտնէր, նայեցէ՛ք մէկ ձեր ներսը, նայեցէ՛ք շուրջը, հեռուն, հեռուն. այս օրերը նախատեսելով չէ՞ արդեօք, որ նա այնպիսի տխուր ձայնով հարցնում էր. «Որդի Մարդոյ եկեալ, գտանից՝ արդեօք հաւատս յերկրի»: Եւ դիտէ՛ք ինչ առթիւ է ասուած այդ խօսքը. այսօր ս. սեղանի բեմից կարդացուեցաւ այն իւր բացատրութեամբ հանդերձ. բայց ո՞վ է լսում, թէ ինչ կարդացուեցաւ ս. սեղանի բեմից:

Մի քաղաքում, ասած է, մի դատաւոր կար, Աստուծոց չէր վախենում, մարդկանցից էլ չէր ամաշում. Մի այրի կին ևս կար նոյն քաղաքում. գալիս ամէն օր կտրում էր նորա գուռը և դատաստան խնդրում. Տէս իմ դատը, կանչում էր, ուղիղ դատաստան կտրիր իմ ու իմ թըշնամու, իմ տունը քանդողի, իմ խեղճ որբերի բեր-